

Veri Tabanına Dayalı Türkçe Kütüphane Otomasyonu Yazılımı: KYBELE

Son yıllarda kütüphaneciliğimizin gündemindeki en önemli konu otomasyondur. Bunun nedeninin otomasyonun kütüphanelerimizin hızla değişen ve gelişen sorunlarının çözümüne sağlayacağı katkılar olduğu söylenebilir.

Kütüphanelerin ve bilgi merkezlerinin işlemlerini ve hizmetlerini daha etkin, hızlı ve doğru bir biçimde gerçekleştirmek amacıyla söz konusu işlem ve hizmetlerde bilgisayar ve uzakiletişim teknolojisi başta olmak üzere bilgi teknolojisinin tüm ürünlerinden yararlanılması kütüphane otomasyonu olarak tanımlanabilir.

Kütüphane otomasyonunu zorunlu kılan gerekçeler kısaca şöyle sıralanabilir:

- i) Bilginin öneminin anlaşılması,
- ii) Üretilen bilgiye olan bağımlılığın artışı,
- iii) Belge ve bilgilerin geometrik bir hızla artışı,
- iv) Bilgi kaynaklarının çeşitliliği,
- v) Kütüphanelerdeki yoğun emek gerektiren işlemler,
- vi) Rutin kütüphanecilik işlemleri,
- vii) Aynı işlemlerin farklı kütüphanelerde sürekli yinelenmesi,
- viii) Kütüphanecinin zamanının kısıtlı olması,
- ix) Bilgi hizmetlerinin hızla verilme gereksinimi,
- x) Bilgi yönetimi için gerekli teknolojilerin gelişmiş olması ve maliyetlerin giderek düşmesi.

Yukarda sayılan gerekçelerle Anadolu Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nin otomasyonu için Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından bir proje başlatılmıştır. Proje ile ilgili olarak yapılan ön çalışmalar, aşağıdaki gerekçelerle, yabancı dile dayalı olarak geliştirilmiş olan hazır kütüphane otomasyonu yazılımlarını verimli olarak kullanmanın mümkün olamayacağını ortaya koymuştur:

- i) Genelde diğer ülke kütüphanelerinde de olduğu gibi, Anadolu Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde bulunan personel ve bilgi için kütüphaneye başvuruda bulunan kullanıcıların çoğu yeterli düzeyde yabancı dil bilmemektedir. Bu nedenle gerek programların kullanımında ve gerekse bunlarla ilgili kaynakların izlenmesinde sorunlar çıkacaktır.
- ii) Türkçe alfabede bulunan özel karakterler ve bunların alfabetik sıralamasının farklı olması, yazılımlardan elde edilecek listeler ve yapılacak sorgulamalarda sorunlara neden olacaktır.
- iii) Bu tür hazır yazılımlar ya DOBIS/LIBIS örneğinde olduğu gibi belirli bilgisayar sistemleri ve sistem yazılımları gerektirmekte ya da OCLC örneğinde olduğu gibi bilginin güncelliğini korumak için CD-ROM sürücü, uluslararası bilgisayar ağlarına bağlantı gibi ek mali yükler getirmektedir. Üniversitedeki mevcut altyapı bunlara izin

vermemektedir.

Yukarda sayılan gerekçeler nedeni ile, tamamen Türkçe'ye dayalı yeni bir yazılımın üniversitede geliştirilmesine karar verilmiştir. Yazılımın adı olarak da, kendisinden sonra doğacak benzer diğer yazılımlara öncülük etmesi dileğinden hareketle eski Anadolu ana tanrıçası KYBELE'nin adı seçilmiştir. Bu ad aynı zamanda Kütüphane Yönetim ve Belge Erişim sözcüklerinin bir kısaltmasıdır.

Yazılım, Bilgisayar Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde bulunan IBM 4381 bilgisayarında, VM/SP işletim sistemi altında, ve SQL/DS veri tabanı yönetim sistemine dayalı olarak geliştirilmektedir. Yazılımın tamamı kütüphanelerde yürütülmekte olan yönetim, sağlama, kataloglama, ödünç verme gibi hizmetlerin yürütülmesinde kullanılacak olan modüllerle, sisteme bilgi giriş/çıkışında, tabloların yaratılmasında v.b. kullanılacak olan yardımcı modüllerden oluşacaktır.

Projenin ilk aşamasında, yazılımın tamamlanması çalışmalarına paralel olarak mevcut kaynakların girişinin ve sorgulanmasının sağlanması için kitap, tez ve makalelerin ilk kataloglama modülleri hazırlanmış ve az bir bilgi denetimi ile bilgi girişine başlanması sağlanmıştır. Şu ana dek 7000'in üzerinde kitap başlığı, 1160'ın üzerinde makale ve 350'nin üzerinde yayımlanmamış tezin tanımlayıcı kataloglaması yapılmıştır.

Kataloglamada AACR2 ('Anglo-American Cataloging Rules 2')'nin Türkçe'ye uyarlanmış biçimi ve American Library of Congress önderliği ile geliştirilen MARC (Machine Readable Cataloging) standart alan kodları kullanılmaktadır. Bu sayede bibliyografik bilgileri ayrıntılı olarak tanımlamak ve ileriki aşamalarda gerçekleştirilecek bilgi değişimi ve standartlaşma için gerekli temel hazırlanmış olmaktadır. MARC sistemi, bibliyografik künye bilgileri, kaynak dizinler ('Authority Files') ve mevcut kopyaları ('Holdings') bilgisayar ortamına standart alan ve alt alan kodları kullanarak aktarmayı öngörür. Alan kodları 3 haneli sayısal kodlardır. Örneğin başlık bilgileri 245; LC sınıflama numaraları 050; basım bilgileri 250 v.b. kodu ile girilir. Bu alanlara girilen bilgiler ayrıca 1 karakterlik alfasayısal alt alan kodları alır. Bu kodlar, alt alanda yer alan bilginin anlamını belirler. Örneğin, başlık girişlerinde 'a' kodu başlığın en kısa belirtilebilecek şeklini; 'b' kodu başlığın geri kalan kısmını; 'c' kodu kitabın yazar adı bilgilerini belirtir. Örnek bir katalog fişi ve bunun MARC kodları kullanılarak kataloglamaya hazırlanmış hali Şekil 1.a ve 1.b ile verilmiştir.

PN2062

.S7713 Stanislavski, Konstantin.

1988 [Rabotaaktera nad soboy. 1. bölüm. Türkçe]

Bir aktör hazırlanıyor / Konstantin Stanislavski ; Türkçesi Suat Taşer. -- 1. bs. -- Ankara : Dost, 1988.

261 s.

Rabota aktera nad soboy adlı yapıtın 1. bölümünün çevirisi.
An actor prepares adlı İngilizcesinden Türkçeye çevrilmiş.

1. Yöntem (Oyunculuk). I. K.a.

Şekil 1.a: Örnek katalog fişi

.....
 008 910917s1988---tu-----000000-tur-d
 090 0-_aPN2062 _b.S7713 1988
 100 10_aStanislavski, Konstantin.
 240 1-_aRabota aktera nad soboy. _t1. bölüm. Türkçe
 245 1-_aBir aktör hazırlanıyor / _cKonstantin Stanislavski ; Türkçesi Suat Taşer.
 250 --_a1..bs.
 260 0-_aAnkara : _bDost, _c1988.
 300 --_a261 s.
 500 --_aRabota aktera nad soboy adlı yapıtın 1. bölümünün çevirisi.
 500 --_aAn actor prepares adlı İngilizcesinden Türkçeye çevrilmiş.
 650 14_aYöntem (Oyunculuk).

Şekil 1.b: Katalog fişinde bulunan bilgilerin MARC sistemindeki ifadesi

Kataloglama işlemlerinde kullanılan ekran örnekleri Şekil.2-5'te verilmiştir.

KYBELE Bilişim Sistemi - Kataloglama Servisi İşlemleri	
Tez sıra numarası :	035 --_a 0000000280
Yer numarası :	090 --_a t-90-506
Tez yazarı :	100 10_ATopul Ayten.
Tez başlığı, alt başlık, paralel başlık :	245 1-_aVergi uyumsuzluklarında çözüm yolları ve Eskişehir uygulaması / _cAyten Topul.
Basıldığı şehir, yer, yıl :	260 0-_aEskişehir : _bAnadolu Üniversitesi, _c1989.
Fiziksel yapı kaydı :	300 --_aVII, 185, XVI s.
Tezin verildiği anabilim dalı :	500 --_aMaliye Anabilim dalı.
PF : 1-Açıklıkla 3-İptal 5-Anahtar 6-Özet 10-İşle 11-Satır	

Şekil 2 : Tez kataloglama panellerinden biri

KYBELE Bilişim Sistemi - Kataloglam Servisi İşlemleri

Makale sıra numarası : 035 --_a 0000030297

Makale yazarı :

100 10_aÖzmen, Ahmet.

Makale başlığı, altbaşlık, paralel başlık :

245 1-_aZaman serilerinde tutarlı kestirimler için istatistiksel yöntem uyarlaması = _bapplication of a statistical method for reliable forecasting in time series / _cahmet Özmen.

Yayınlandığı süreli yayın :

500 --_a Süreli yayın Kod no : 4

(A.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi

Cilt no : 1 Sayı : 1 Sayfa : [69]-80

Diğer notlar :

500 --_a Yayın yılı : 1988 Ayı : 11

500 --_a Kay.sayısı : 7 Makale dili : 1

PF : 1-Açıkla 3-İptal 5-Anahtar 6-Özet 10-İşle 11-Satır

Şekil 3 : Makale kataloglama panellerinden biri

KYBELE Bilişim Sistemi - Kataloglama Servisi İşlemleri

Eski/Yeni : E (E : Eski, Y : Yeni)

Kayıt türü : a

Bibliyografik düzey : m

Değişmez uzunluklu alanlar 008 :

Bilgi giriş tarihi : 911104 Yayımlar tarihi : s 1988 ---

Yayımlar ülke kodu : tu- Fizik.özellik açıklayıcı kod : a---

Entellektüel düzey kodu : - Çoğaltım türü kodu : -

İçerik türü kodu : --- Kamu yayını belirteci : 0

Konferans belirteci : 1 Anı kitabı belirteci : 0

Dizin belirteci : 0 Ana giriş başlıkta belirteci : 0

Roman belirteci : 0 Biyografi kodu : -

Dil kodu : tur Veri değişiklik belirteci : -

Kataloglayan kaynak kodu : d

Standart numara

Sınıflama numarası :

090 0-_aDR741 .Ş36 _bT37 1987

Ana giriş :

111 20_aTarih ve Kültürel Boyutları İçerisinde Şanlıurfa ve Güney-Doğu Anadolu Projesi (GAP) Sempozyumu / (_d1987 : _cŞanlıurfa).

PF: 1-Açıklama 3-İptal 5-Başlık 6-Dizi 7-Konu 8-Ortak 9-Demirbaş 10-İşle

KYBELE Bilişim Sistemi - Kataloglama Servisi İşlemleri

Sınıflama no : 0-_aDR741 .Ş36 _bT37 1987

Bir örnek başlık, başlık, altbaşlık, paralel başlık :
245 1-_aTarihi ve Kültürel Boyutları İçerisinde Şanlıurfa ve Güney-Doğu Anadolu Projesi (GAP) Sempozyumu / _chazırlayan Abdülkadir Karahan.

Basım bilgileri :
250

Baskı bilgileri :
260 0-_aİstanbul, _c1988 (İstanbul : N. Uycan).

Fiziksel yapı:
300 -_aXVI, 227 s., <15> s. levha : _bresim.

PF: 1-Açıklama 3-İptal 4-ISBN 6-Dizi 7-Konu 8-Ortak 9-Demirbaş 10-İşle 11-Satır ekle/sil

Şekil 4 : Kitap kataloglama panellerine iki örnek

KYBELE Bilişim Sistemi - Sorgulama İşlemleri

Katalog : Kitaplar Dizin : Konu Başlığı

No Adet Arama komutu / Bulunan bilgi

KYBELE Kütüphane Bilişim Sistemine dahil

Kataloglu kitap künye sayısı	: 7135
Kataloglu süreli yayın sayısı	: 269
Kataloglu makale sayısı	: 1168
Kataloglu tez sayısı	: 380

Açıklamaları görmek için PF1 tuşuna basınız.

Arama ya da görüntüleme komutunu giriniz Grup sayısı : 0
s kongreler--tarih

PF1 - Açıklama PF3 - Biti PF7 - Geri PF8 - İleri

Şekil 5.a : Sorgulama programına arama komutu veriliyor

KYBELE Bilişim Sistemi - Sorgulama İşlemleri		Dizin : Konu başlığı
Katalog : Kitaplar		
No Adet	Arama komutu / Bulunan bilgi	
1	1 İmalat sanayii--Avrupa--Tarih--Kongreler.	
2	1 Şanlıurfa (Türkiye)--Tarih--Kongreler.	
3	1 Aile--Türkiye--Tarih--Kongreler.	
4	1 Kamu yönetimi--Tarih--Kongreler.	
5	10 Türkiye--Tarih--Kongreler.	
6	1 Türkiye--Tarih--Kurtuluş Savaşı, 1919-1923--Kongreler.	
7	1 Türkiye--Tarih--Siyaset ve yönetim, 1919-1923--Kongreler.	
8	1 Türkiye--Tarih--1839-1878--Kongreler.	
9	1 Van (Türkiye)--Tarih--Kongreler.	

Arama ya da görüntüleme komutunu giriniz
g 2

Grup sayısı: 9

PF1 - Açıklama PF3 - Bitti PF7 - Geri PF8 - İleri

Şekil 5.b : Seçilen gruptaki eserler isteniyor

KYBELE Bilişim Sistemi - Sorgulama İşlemleri		Dizin : Konu başlığı
Katalog : Kitaplar		
No Kitap / Süreli yayın / Makale / Tez Bilgisi		
1 DR741 .Ş36 T37 1987	Tarihi ve Kültürel Boyutları İçerisinde Şanlıurfa ve Güney-Doğu Anadolu Projesi (GAP) Sempozyumu (1987 : Şanlıurfa).	
	Tarihi ve Kültürel Boyutları İçerisinde Şanlıurfa ve Güney-Doğu Anadolu Projesi (GAP) Sempozyumu	
	XVI, 227 s., [15] s. levha : resim.	

Ayrıntılı bilgilerini görmek istediğiniz kaynağın sıra numarası : 1

PF2 - Yazdır PF3 - İnceki ekran PF5 - Gönder PF7 - Geri PF8 - İleri

Şekil 5.c : Seçilen eserin ayrıntılı gösterimi isteniyor

KYBELE Bilişim Sistemi - Sorgulama İşlemleri	
Katalog : Kitaplar	Dizin : Konu başlığı
-----7554-----	
DR741	
.Ş36	Tarihi ve Kültürel Boyutları İçerisinde Şanlıurfa ve Güney-Doğu Anadolu Projesi (GAP)
T37	Sempozyumu (1987 : Şanlıurfa).
1987	Tarihi ve Kültürel Boyutları İçerisinde Şanlıurfa ve Güney-Doğu Anadolu Projesi (GAP) Sempozyumu / hazırlayan Abdülkadir Karahan. -- İstanbul, 1988 (İstanbul : N. Uycan). XVI, 227 s., [15] s. levha : resim.
16-19 Kasım 1987'de Şanlıurfa'da düzenlenen sempozyuma sunulan bildiriler.	
Sırtta adı: Şanlıurfa ve GAP Sempozyumu.	
Kaynakçaları var.	
1. Şanlıurfa (Türkiye)--Tarih--Kongreler. 2. Güneydoğu Anadolu Projesi (Türkiye)--Kongreler. I. Karahan, Abdülkadir. II. K.a.	

PF3 - Önceki ekran PF7 - Geri PF8 - İleri	

Şekil 5.d : Katalog fişi görünümünde eser bilgileri

Kataloglanan eserlerin sorgulanması amacı ile bir sorgu dili geliştirilmiş ve bir ön sorgulama modülü hazırlanmıştır. Sorgu dili ilk aşamada aşağıdaki komutları içermektedir:

- i) KODLA komutu: Girişi yapılan bibliyografik künyelerde ve erişim uçlarında Türkçe özel karakterler bulunmaktadır. Bu karakterler için kullanılan ASCII ya da EBCDIC kodlar her firmada başkadır. Bu komutla Türkçe özel karakterlere karşılık gelen ASCII ya da EBCDIC karakterler tanımlanmakta ve sonuçların sorgulamayı yapan sistemde de rahatlıkla okunabilmesi sağlanmaktadır.
- ii) KATALOG komutu: Sorgulanacak katalogu seçmekte kullanılır. İlk aşamada Kitap, Makale ve Tez katalogları kullanılabilir.
- iii) SEC komutu: Asıl bibliyografik künyelere erişmeden, belli bir konu, yazar adı, v.b.'nde kaç adet kataloglanmış eser olduğunu listelemekte kullanılır.
- iv) GOSTER komutu: SEC komutu ile daha önceden numarası tesbit edilen bir konu başlığı, yazar adı, v.b. altında kataloglanmış eserlere hızlı biçimde ulaşmakta kullanılır.
- v) SORGU komutu: = (eşit) ^= (Eşit değil) ! (ya da) & (ve) gibi işaretler ve dizin tanıtıcı kodlar kullanarak daha karmaşık sorgulamalar yapmakta kullanılır.
- vi) LIMIT komutu: Listelerde yer alacak bibliyografik künye adedini sınırlamak için kullanılır.
- vii) LİSTE komutu: Listelerde yer alacak bibliyografik künye bilgilerinin ayrıntı düzeyini belirtmekte kullanılır.
- viii) YENİLER komutu: Son 1 ay içinde kataloglaması yapılan eserleri listelemekte kullanılır.
- ix) ACIKLAMA komutu: Yazılımın kullanımına ilişkin açıklamaları verir.
- x) KOLEKSİYON komutu: Halihazırda sistemde bulunan eserlere ait istatistik bilgileri verir.

Halen kullanılmakta olan sorgulama modülü ile kataloglarda bulunan bilgilere, yazar adı

('Author'), başlık ('Title'), dizi kaydı ('Series statement'), ISBN/ISSN ('International Standart Book/Serial Number'), sınıflama numarası, konu başlığı, tez danışmanı adı gibi erişim uçlarını tek tek ya da karma düzende kullanarak erişmek mümkündür.

Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı'na bağlı olan üniversiteler, KYBELE AT TRANAVM2 adresine, yukarıda açıklanan komutlardan oluşan bir sorgu kütüğünü MAIL, SENDFILE ya da PUNCH komutları ile göndererek sorgulama yapabilmektedirler.

Mevcut çalışmalara getirilen eleştiriler ışığında başlatılan ikinci aşama çalışmaları aşağıdaki adımlardan oluşacaktır:

- i) Kataloqlamada kullanılan yazar adı, konu başlığı ve dizi kaydı bilgilerinin standardizasyonunu ve denetimini sağlamak amacı ile Kaynak Dizin Kütüğü ('Authority File') yaratılacaktır.
- ii) Daha önceden girişi yapılmış olan tüm bibliyografik bilgilerin, bu kütükle ilişkisi kurulacak ve denetimi yapılacaktır.
- iii) Mevcut katalog kütüğü, süreli yayınlar, görsel-işitsel ('Audio-Visual') eserler, arşiv ve el yazması eserleri, bilgisayar kütükleri, teknik raporlar gibi eserleri de içine alacak şekilde geliştirilecektir.
- iv) Kataloqlama dışında kalan diğer kütüphane birimlerine yönelik olarak sağlama ('Acquisition'), dolaşım ('Circulation'), danışma ve güncel bilgi duyurusu (Current Awareness'), süreli yayınlar, yönetim ve bakım modülleri hazırlanacaktır.
- vi) Bilgi değişimine olanak verecek katalog yükleme ve yedekleme modülleri hazırlanacaktır.
- vii) Sistemin tamamına ilişkin el kitapları ve gerekli diğer doküman hazırlanacaktır.

Hazırlayanlar:

Adnan Yılmaz, A.Ü. Küt. Dok. Dai. Bşk.

Hüryaşa Aslan A.Ü. BAUM